

Role Karla I. z Lichtenštejna v procesu pobělohorských konfiskací a jejich aktualizace ve 20. století

Výjezdní seminář v rámci předmětu

„Moravský velmož 1600. VI. Konfiskace moravského velmože“

Konání:

Zámek Lednice, 30. 3. 2016

Spolupráce:

Česko-lichtenštejnská komise historiků

Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

Národní památkový ústav – Správa zámku Lednice

Přednášející:

Tomáš Knoz

Marek Sítek

Cílová skupina:

Studenti Filozofické fakulty MU

Karel I. z Lichtenštejna před a po procesu pobělohorských konfiskací

Paprocký: Zrcadlo slavného markrabství moravského

Anonym: Portrét knížete Karla I. z Lichtenštejna (Liechtenstein. The Princely Collections.)

Kariérní a majetkový růst Karla I. z Lichtenštejna

Kariérní a majetkový růst Karla z Lichtenštejna obvykle interpretován jako sled konkrétních politických a politicko-náboženských kroků a za ne následující odměna:

1596: Svatba s Annou Marií z Boskovic

→ **Dědictví boskovických statků včetně rodové tradice**

1599: Konverze ke katolictví

→ **Úřad zemského hejtmána na Moravě, Úřad tajného rady**

1608: Vystoupení na straně Matyáše v Bruderzwistu

→ **Titul knížete, později Knížete opavského**

1618: Loajalita Ferdinandovi II. za stavovského povstání

→ **Úřad místodržícího v Českém království, zisky z konfiskací na Moravě a v Čechách**

Karel I. z Lichtenštejna v procesu pobělohorských konfiskací (Thomas Winkelbauer)

Během stavovského povstání v letech 1619/20 byl Karel z Lichtenštejna vykázán jako „*očividný nepřítel této země* [tj. Moravy]“ ze země a jeho moravské a slezské statky byly povstalcům zkonfiskovány.

Vévoda Maxmilián Bavorský jmenoval před svým odjezdem z Čech po bitvě na Bílé hoře a před svým návratem do Mnichova 15. listopadu 1620 knížete z Lichtenštejna svým zástupcem s titulem „*subdelegovan commissarius*“. Toto (zprvu provizorní) jmenování potvrdil 2. prosince císař Ferdinand II.

Karel z Lichtenštejna se pokoušel ve vypleněné a zpustošené zemi, se kterou zejména císařská armáda, ale i přinejmenším některé části vojsk Katolické ligy zacházely jako s dobytým nepřátelským územím, obnovit s chatrnými silami klid a pořádek.

Od prosince 1620 byly na výslovný příkaz císaře Ferdinanda II. připravovány trestní procesy proti předákům českých povstalců, pokud se „nespasili“ útekem do zahraničí.

V polovině ledna 1621 omlouval Karel z Lichtenštejna v dopise císaři Ferdinandu II. skutečnost, že dosud nezatkl hlavní účastníky povstání, tím, že nechtěl porušit sliby, které povstalcům dal Maxmilián Bavorský (bavorský vévoda slíbil při dobytí Prahy všem ochranu života a majetku).

6. února 1621 bylo Karlovi z Lichtenštejna zasláno císařské psaní se soupisem osob, které měl zatknout. Poté, co se tak stalo, byl ve Vídni sestaven mimořádný soudní dvůr, který měl zatčené osoby odsoudit jako velezrádce. Předsedou soudu byl jmenován Karel z Lichtenštejna, jeho zástupcem nejvyšší zemský hofmistr v Čechách Adam z Valdštejna, přísedícími pak bývalý předseda pražského apelačního soudu, hejtmán Malé Strany, tři říšští dvorní radové, tři apelační radové a dva radové dolnorakouské vlády. Soudní dvůr byl ustaven 15. března 1621 na Pražském hradě. Jednacímí jazyky byly němčina a čeština.

Rozsudek, resp. návrh rozsudku soudního dvora zněl u všech obžalovaných na konfiskaci jejich statků a u 27 z nich na trest smrti, v některých případech spojený s krutým ztřešením. 26. května 1621 potvrdil císař – mimochodem poté, co 10. května sepsal svou závěť – veškeré návrhy na změny, které mu předložila jím ustavená mimořádná komise, a modifikoval v některých bodech návrh rozsudku pražského tribunálu: pěti osobám byl prominut trest smrti, některým bylo zmírněno ztřešení trestu.

19. června 1621 byl rozsudek v Praze slavnostně vyhlášen.

21. června 1621 bylo 27 odsouzených (3 páni, 7 rytířů a 17 měšťanů) popraveno na tribuně postavené před Staroměstskou radnicí. Hlavy dvanácti popravených byly napíchnuty na Staroměstskou mosteckou věž. Císař Ferdinand II. se v tomto okamžiku nacházel na pouti v Mariazellu.

17. ledna 1622 jmenoval císař knížete z Lichtenštejna svým místodržícím v Království českém s prakticky neomezenou mocí. Ten pak úřad císařského místodržícího v Čechách vykonával až do své smrti v únoru 1627.

18. ledna 1622 byl v Praze ustaven konfiskační soud pro Čechy, jehož předsedou se stal Karel z Lichtenštejna. Soud zasedal do podzimu 1627, pokračoval tedy i po Karlově smrti. Odsouzeno bylo 680 osob, z toho ne méně než 166 ke ztrátě veškerého jmění.

Karel z Lichtenštejna získal po roce 1622 obrovské majetky v Čechách a rovněž na Moravě, a sice zčásti císařským darováním a zčásti koupí – mimo jiné i pomocí zisků ze svého podílu v „mincovním konsorciu“ v letech 1622/23, resp. z „dlouhé mince“.

K „mincovnímu konsorciu“ náleželi mj. (ostatní členové nejsou známi jmenovitě): obchodník a bankéř Jan de Witte, Albrecht z Valdštejna, Karel z Lichtenštejna, Jan Oldřich z Eggenbergu (nejvyšší císařský hofmistr a prezident tajné rady), Pavel Michna (sekretář České komory) a Jakob Bassevi (představený pražské židovské obce). Nekontrolované zhoršování mince (*Kipper- und Wipperzeit*) vedlo ke stále vyšší inflaci, která skončila 11. prosince 1623 tzv. mincovní kaladou, kdy byla kiprová mince („dlouhá mince“) znehodnocena císařským patentem o 87 % (de facto státní bankrot).

Vyšetřování údajných nelegálních obchodů a obohacování Karla z Lichtenštejna během jeho účasti na „mincovním konsorciu“, které nařídil císař Ferdinand II. v roce 1628, skončilo bezvýsledně. Ferdinand III. přikázal krátce po svém nástupu na trůn, aby bylo vyšetřování obnoveno. Výsledek tohoto vyšetřování v roce 1640 ukázal, že Karel z Lichtenštejna zaplatil po „mincovní kaladě“ za panství Černý Kostelec v Čechách, koupené v srpnu 1623 včetně inkorporovaných statků Škvorec a Křenice – stejně jako i jiní „váleční zbohatlíci“ oněch let (zejména Eggenberg a Valdštejn) – „dlouhou“ mincí. Císař Leopold I. osvobodil v roce 1665 Karlova syna a dědice Karla Eusebia od všech dalších nároků, které by proti němu a jeho statkům mohly být kvůli jeho otci ještě vzneseny, a to poté, co Karel Eusebius vyjádřil ochotu zaplatit náhradu škody ve výši 275.000 zlatých. Proces s Lichtenštejnem o náhradu škody byl definitivně ukončen teprve v listopadu 1681.

**Majetková proměna Karla z Lichtenštejna a jeho bratří
před a po procesu pobělohorských konfiskací
v kontextu proměny moravské šlechty**

	Šlechtic 1619		Počet podd.	Šlechtic 1644	Počet podd.	Zisk / Ztráta
1.	Karel z Liechtensteina	-	3 672	Karel Eusebius z Liechtensteina	9 349	5 677 +
2.	Jindřich Minsterberský	K	1 721	Maxmilián z Dietrichsteina	5 628	
3.	Karel st. ze Žerotína	↓	1 705	Gundakar z Liechtensteina	3 906	3 906 +
4.	František z Dietrichsteina	↑	1 652	Maxmilián z Liechtensteina	2 204	1 154 +
5.	Pertold Bohobud z Lipé	K	1544	Lev Vilém z Kounic	2 085	
6.	Vilém Slavata z Chlumu	↓	1 511	Václav Eusebius z Lobkovic	1 903	
7.	Jan Bernard z Kunovic	K	1 397	Jáchym Ondřej Slavata z Chlumu	1 681	
8.	Zdeněk Žampach z Potnštejna	↓	1 285	Baltazar ze Žerotína	1 565	
9.	Sirotcí Vejkarta ze Salmu	↓	1186	Jan Burian Žampach z Potnštejna	1 541	
10.	Jan Kavka z Říčan	↓	1 168	Julius ze Salmu	1 535	
11.	Adam ml. z Valdštejna	↓	1 138	Jan Křtitel z Verdenberga	1 480	
12.	Jetřich ze Žerotína	K	1124	František z Magni	1 463	
13.	Volf Dětrich z Althannu	↓	1 103	Ferdinand Leopold z Náchoda	1 415	
14.	Václav Mol z Modřelic	K	1 097	Mikuláš Forgács von Ghymes	1 260	
15.	Maxmilián z Liechtensteina	↑ 11	1 086	František Adam z Valdštejna	1 175	
16.	Jan st. Skrbenský z Hříště	K	1 050.			

Charakteristika osobnosti Karla I. z Lichtenštejna v kontextu bělohorské doby

Bělohorská doba sice neznamenal absolutní změnu předchozího vývoje a mnohé společenské procesy se v porovnání s předchozím obdobím odehrávaly spíše v určité akcelerované kontinuitě nežli absolutní diskontinuitě, jak to bylo dříve často interpretováno.

Specifická doba poskytla podmínky k vytvoření specifických osobností. To se mohlo stát vzhledem k velkým společenským a majetkovým proměnám.

Karel z Lichtenštejna byl jednou z osobností, které během svého života tuto proměnu zaznamenaly v největší míře.

Z příslušníka poměrně běžné panské rodiny se stal špičkovým příslušníkem nové knížecí vrstvy s držbou vlastního knížecího hlasu v Opavsku a v Krnovsku.

Z majetkově průměrného šlechtice se díky sňatkové politice a ziskům z konfiskací se stal jednoznačně nejbohatším aristokratem na Moravě.

Ze příslušníka rodu, který se angažoval v zemské stavovské politice, se stal příslušníkem nejvyšších císařských institucí (tajná rada) a personifikací nejvyšších císařských funkcí („*vicereus Bohemiae*“).

Z příslušníka regionální šlechty v Rakousích a na Moravě se stal představitelem středoevropské aristokracie.

Z příslušníka sice starého, nicméně nikoliv nejvýznamnějšího rodu se stal představitelem nadčasové knížecí dynastie.

Z představitele rodu s omezenou právní pozicí se stal představitelem knížecí dynastie s ojedinělou etatizační ambicí rovnající se ambici nejvýznamnějších říšských knížat a v některých ohledech konkurující vládnoucí císařské dynastii.

Karel z Lichtenštejna se z osoby bez většího dosahu („nějaký Lichtenštejn“) stal v historiografii i v obecnějším povědomí osobností personifikující nejen proces pobělohorských konfiskací, nýbrž dokonce celé sledované období.

Fotogalerie

